

Гетьман Лариса Геннадіївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Харківської державної академії культури
м. Харків*

Гетьман Лариса Геннадьевна

*кандидат экономических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента и администрирования
Харьковской государственной академии культуры
г. Харьков*

Getman Larysa Gennadiyivna

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, PhD,
Associate Professor of the Department of Management and Administration
Kharkiv State Academy of Culture,
Kharkiv*

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ФАКТОР СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

ИНФОРМАЦИЯ КАК ФАКТОР ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

INFORMATION AS A FACTOR OF SOCIAL DEVELOPMENT AT THE PRESENT STAGE

Анотація. У статті розглянуто питання стосовно специфічних ознак функціонування інформаційних ресурсів суспільства, розкрито сутність інформаційного ресурсу як фактору виробництва, визначено роль інформатизації в суспільному розвитку.

Ключові слова: інформація, економічний ресурс, інформаційний ресурс, інформатизація, споживання, відчуження, інформаційний продукт.

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы специфических признаков функционирования информационных ресурсов общества, раскрыта сущность информационного ресурса как фактора производства, определена роль информатизации в общественном развитии.

Ключевые слова: информация, экономический ресурс, информационный ресурс, информатизация, потребление, отчуждение, информационный продукт.

Summary. The paper deals with the specific features of the functioning of the information resources of society, reveals the essence of the information resource as a factor of production, defines the role of information in social development.

Key words: information, economic resource, information resource, informatization, consumption, disposal, information product.

I. Постановка проблеми.

На сучасному етапі розвитку суспільства можна відзначити зростання уваги до інформації як економічного, соціального та політичного чинника,

що впливає на динаміку усіх сторін суспільного життя. В умовах, коли інформація перетворюється на важливий економічний ресурс та фактор виробництва, актуальним стає питання про осмислення її ролі

у господарсько-економічних процесах та вдосконалення підходів до її дослідження.

Останні роки характеризуються якісними змінами ролі інформації в соціально-економічному житті суспільства, формуванням в економіці розвинутих країн потужних інформаційних секторів, виділенням інформаційного виробництва в самостійну галузь з широкими засобами її організації та управління. Це дозволяє вченим все частіше говорити про перехід економічних систем на якісно новий рівень розвитку, тобто про виникнення інформаційного суспільства.

II. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

При економічному аналізі термін «інформація» використовується в тому ж значенні, що і в його класичних визначеннях в рамках кібернетики, теорії систем, інформатики та інших. Тому існують кардинально різні підходи до її визначення, що представлені в працях зарубіжних (Н. Вінер, Л. Брюллен, К. Шеннон, У. Ешбі, А. Моль та ін.) та вітчизняних (Л. Г. Мельник, Д. С. Безручко) економістів. Помітний вклад в дослідження питання щодо впливу інформації на економіко-суспільний розвиток зробили Г. Беккер, Д. Белла, В. Іноземцев, А. Тофлер, Т. Стюарт, Ф. Уебстер та інші. В сучасному українському науковому товаристві йдуть жваві дискусії, присвячені питанням, пов'язаним з інформатизацією та інформаційним середовищем. Його різні аспекти розглянуті в працях Макаренко Є., Марущука А. І., Семіноженко В., Степанова В. Ю., Портакова С. І. Чухно А. та ін.

III. Формулювання цілей статті.

Незважаючи на усвідомлення актуальності інформації як визначального ресурсу у забезпеченні суспільного розвитку, залишається потреба в систематизації вже існуючих положень та подальшої розробки теоретичних аспектів впливу інформації на розвиток економіки. Метою статті є характеристика сутності та специфічних ознак функціонування інформаційних ресурсів, визначення роль інформатизації в суспільному розвитку.

IV. Виклад основного матеріалу дослідження.

Український дослідник Л. Г. Мельник в праці «Інформаційна економіка» визначає інформацію як реальність, яка несе в собі характерні ознаки предметів та явищ природи, які проявляються у просторі і часі. Простір є форма буття матерії, яка характеризує її протяжність, структурність, співіснування та взаємодію елементів. Час — це форма буття матерії, яка виражає тривалість її існування, послідовність зміни станів в зміні та розвитку всіх матеріальних систем. (3, с. 11)

В великій економічній енциклопедії під редакцією Варламова Т. П. та інших авторів інформація тракту-

ється як роз'яснення, викладення, основне поняття кібернетики; відомості, що підлягають передачі між людьми письмовим, усним, електронним шляхом або іншими засобами з застосуванням технічних засобів та умовних сигналів. В широкому розумінні інформація — обмін відомостями між людьми, людиною та автоматом, автоматом і автоматом, передача ознак від клітини до клітини, від організму до організму, обмін сигналами та жестами в тваринному світі. (1, с. 81)

Визначення інформації як нового чинника виробництва та економічного ресурсу почалося в середині 50-х років, з другої половини 70-х багато вчених заговорили про становлення «інформаційного суспільства». Початок теорії інформаційного суспільства був закладений у працях Ю. Хаяши, Є. Мацуди, Ф. Уебстера ще на початку 60-х років

Інформаційне суспільство — стадія суспільного розвитку, що об'єктивно виникла у ході історичного процесу та характеризується більш високим рівнем розвитку виробничих сил.

Визнання інформації як необхідної умови розвитку суспільства знайшло свій розвиток в тому, що вчені звертаються саме до інформаційних революцій, що ознаменували найбільш переломні етапи історії людства. Так можна виділити чотири етапи.

Перша інформаційна революція пов'язана з виникненням мови, яка дозволила людині формулювати, перетворювати, передавати та накопичувати інформацію, що дало змогу розширити круг завдань, що вирішувало суспільство.

Наступним кроком, який був вирішальним для цивілізації став винахід письма. Це сприяло збереженню та розповсюдженню накопичених знань та досвіду, але їх обсяг був обмежений фізичними можливостями переписників, високою вартістю.

Винахід друкування, яке здешевило книгу, зробив інформацію доступною більш широкому колу. З цим фактом пов'язане Відродження, розвиток мануфактурного виробництва та подальша промислова революція.

Четвертий етап інформаційної революції пов'язаний з створенням сучасних інформаційних технологій, які самі по собі є результатом розвитку наукових знань. На цьому етапі центральною проблемою стає виробництво збереження, обробка та використання інформації.

Суспільства, що виникали після чергової інформаційної революції відрізняються від попередніх завдяки збільшенню обсягів інформації, що використовувалась для прийняття економічних, соціальних та політичних рішень. Можна погодитись з думкою про те, що саме обмеженість інформаційних ресурсів найчастіше встановлює межі цивілізації і в значній мірі опосередковано стимулює її подальший розвиток.

Як засіб виробництва та безпосередня виробнича сила інформація приймає форму інформаційного ресурсу. Перетворення інформації на важливий ресурс отримало назву інформатизації суспільства. Інформатизація — це процес, що забезпечує задоволення соціальних та індивідуальних потреб та інтересів за рахунок виявлення, перетворення та забезпечення доступу до інформаційних ресурсів суспільства за допомогою сучасних інформаційних технологій, розвиненої інформаційної інфраструктури. В цьому сенсі, інформатизація постає як інструмент ефективного використання інформації в різних галузях людської діяльності.

Сьогодні важлива роль інформаційного ресурсу в загальній структурі економічних ресурсів — загальновизнаний факт.

Під економічним ресурсом взагалі розуміють «запас» виробничих сил, який визначає процес виробництва. Залучення ресурсів до економічного обігу (тобто їх засвоєння) перетворює їх на фактори виробництва, на активний, діючий елемент виробничих сил. В результаті його використання створюється продукт, який направляється на виробниче та невиробниче споживання, а також відновлення запасів. Таким чином, ресурси є не тільки передумовою процесу виробництва, але і його результатом. Так, динаміка ресурсів визначає безперервність процесу суспільного виробництва.

Саме економічні ресурси визначають межі екстенсивного відтворення. Їх якість та кількісна обмеженість є необхідною та достатньою умовою для інтенсивного типу економічного зростання.

Особливості інформаційного ресурсу закладені у специфіці інформації. Так, однією з головних рис інформаційного ресурсу є його практична невичерпність. Протягом його використання, споживання, по мірі розвитку суспільства запаси інформаційного ресурсу зростають. При цьому, у кожного окремого користувача в певний час наявність інформації завжди обмежена.

Інформаційний ресурс не зникає в процесі виробничого використання (не втрачає своїх споживчих властивостей), він зберігається в навіть примножується за рахунок певних змін, що відбуваються на основі накопиченого досвіду та місцевих особливостей застосування. Тобто, якщо цінність звичайного продукту визначається його матеріальною сутністю (не від'ємна від нього), і споживання означає зміни в його фізичному існуванні (зниження цінності), то цінність інформації не тільки не зменшується у результаті неодноразового споживання, але часто зростає, в той час як споживча сутність залишається незмінною. Втрата якості інформації пов'язана не стільки з інтенсивністю її використання, скільки з появою нової інформації, яка заперечує або доповнює стару. Старіння інформаційного продукту часто стає причиною витіс-

нення матеріального продукту з ринку засобів виробництва та предметів споживання. Так, інформаційний вплив на річ, що вийшла з моди викликає у оточуючих негативне відношення до власника, хоча матеріальна суть речі ще дозволяє її використовувати за призначенням. Такі приклади свідчать про випереджальні темпи розвитку інформаційного виробництва в порівнянні з матеріальним. Більш яскравим прикладом цього процесу є вимушена зміна морально застарілого обладнання на виробництві.

Але тут важливо доповнити, що у різних споживачів одна і та ж сама інформація може спричинити різні економічні ефекти. Це залежить від сфери прикладання та вміння використання інформаційного продукту, вміння розглянути в ньому потенційні можливості. Тобто, результативність споживання інформаційного ресурсу визначається також власними якостями споживача.

У деяких дослідженнях визначається така якість інформаційного ресурсу як невідтворюваність, тобто даремність повторного винаходу. Однак, в господарча та наукова практика показує, що одні й ті ж самі думки приходять в голову різним людям в різних містах. Ідеї проходять повний цикл розвитку до створення конкретного, часом ідентичного продукту і успішно реалізуються на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Імовірно, питання не стільки у невідтворюваності інформації, скільки в економічній доцільності її відтворення, що пов'язане, наприклад, з легкістю її тиражування. Один і той самий інформаційний ресурс можуть одночасно використовувати декілька робітників в різних місцях, в різних виробничих процесах.

Ще один інтересний аспект обігу інформаційного ресурсу полягає у тому, що при цьому виникає проблема невідчуженості, у звичному сенсі цього слова, тому, що вона не зникає у виробника при обміні або передачі. У результаті відчуження інформація зберігається у виробника, перебуваючи таким чином і в індивідуальному володінні, і у суспільному. Засобом відчуження інформації є право. Тобто, після реалізації інформації виробник зберігає її у своїй пам'яті або у розтиражованому вигляді, але, у випадку повного продажу разом зі всіма правами на використання, не має можливості її повторної реалізації.

Специфіка інформаційного ресурсу проявляється і в його співвідношенні з іншими економічними ресурсами. Сьогодні він не тільки виступає в якості доповнюючого ресурсу по відношенню до традиційних факторів виробництва, але і в значній мірі здатний заміщати їх, суттєво знижуючи не тільки відносні, але і абсолютні потреби в матеріальних ресурсах.

Разом з тим, необхідно відзначити певну несамостійність інформаційного ресурсу, його нездатність повністю замінити матеріальні, енергетичні, трудові

ресурси. Справа в тому, що інформатизація не вичерпується комп'ютеризацією. Вона потребує також удосконалення організації праці, розвитку інфраструктури, підвищення рівня кваліфікації та ін. Інформація сама по собі має лише потенційне значення і здатна проявлятися лише в об'єднанні з іншими ресурсами.

Сьогодні інформаційні технології використовуються практично в усіх сферах людської діяльності. Так, наприклад, ведення сучасного бізнесу неможливе без їх використання в плануванні та прогнозуванні, фінансах, контролі виробництва, в маркетингу, торгівлі, логістиці, комунікаціях та ін. Завдяки інформаційним технологіям складні виробництва стають керованими, розширюється географія виробничого контролю, розробляються усе більш вдосконалені методи прогнозування та прийняття економічних рішень. Безперечним є те, що сучасні ТНК не могли би існувати без революційних перетворень в комунікаціях, тому що напряду залежать від нових засобів обробки та передачі інформації.

Відомо, що бізнес-середовище в ринковій економіці характеризується невизначеністю. В інституціональній економічній теорії вона розглядається як феномен, який пронизує усі сторони життя суб'єкта господарювання. «Ми живемо ... у царстві невизначеності... Це має відношення як до бізнесу, так і до інших видів діяльності. Якщо ми хочемо зрозуміти функціонування економічної системи, ми повинні осмислити сутність та значення фактору невизначеності». (4, с. 195)

Саме інформатизація дозволяє зменшити вплив цього фактору. І в сучасних умовах інформація відіграє ключову роль в прийнятті економічних рішень, які базуються на порівнянні варіантів та вибору з них найкращого з співвідношенням витрат ресурсів та ефекту, що прогнозується. Процес прийняття економічного рішення виглядає у формі отримання та аналізу інформації.

Дійсно, цінність інформації характеризується цінністю самого рішення, визначається результатами його реалізації, а також ступенем впливу інформації на рішення. Також вона залежить від засобу та швид-

кості її передачі, надійності та достовірності. Все це залежить від технічних можливостей джерела, засобів передачі та обробки інформації.

Не менш важливою з точки зору прийняття рішення є неможливість визначення раціональної поведінки суб'єкта виключно з об'єктивної інформації про підприємницьке середовище. Слід також враховувати особливості розумової діяльності індивіда.

V. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, слід зазначити що, в загальній структурі суспільного виробництва інформаційний ресурс відіграє важливу роль. Але він специфічні ознаки, що проявляються в особливостях його виробництва, відтворення та відчуження.

Роль інформації та інформатизації в суспільному розвитку можна відзначити за декількома напрямками. Перш за все, вона допомагає зменшити фактор невизначеності в підприємницькій діяльності.

По-друге, завдяки їй відбувається оптимізація суспільних виробничих структур. Використання інформаційних технологій надає можливість дослідження ринку та підвищення адресності виробництва, що зменшує економічні ризики, знижує витрати суспільної праці, оптимізувати розміри підприємств, мінімізувати їх товарні та страхові запаси.

По-третє, змінюється суспільна праця в сторону підвищення її продуктивності, що формує нові вимоги до кваліфікації та освіти робочої сили, тобто змінює характер праці.

І, нарешті, трансформується характер власних потреб людини. Інформатизація дозволяє, з одного боку, збільшити обсяг вільного часу, а, з іншого, реалізувати (або формувати) вміння вчитися усе життя, тому, що короткостроковий життєвий цикл нових технологій та швидке старіння інформації вимушує людину постійно підвищувати кваліфікацію (або взагалі здобувати нову спеціальність) протягом трудової діяльності.

Література

1. Варламов Т. П. Большая экономическая энциклопедия. / Т. П. Варламов, Н. А. Васильева, Л. М. Неганов. — М.: Эксмо, 2007. — 816 с.
2. Марущак А. І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності: Навч. посібн. / А. І. Марущак. — К.: Вид. дім «Скіф»: КНТ, 2008. — 344с.
3. Мельник, Л. Г. Информационная экономика: учеб. пос. / Л. Г. Мельник. — Сумы: Университетская книга, 2003. — 288 с.
4. Найт Ф. Н. Риск, неопределенность и прибыль / Найт Ф. Н. — Пер. с англ. — М.: Дело, 2003. — 360 с.
5. Олексюк О. І. Інформаційна складова результативності управлінських рішень / Формування ринкової економіки. — 2009. — № 21. — С. 91–106.
6. Социально-экономические проблемы информационного общества/ Под ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2005. — 430 с.
7. Узбестер Ф. Теория информационного общества. — М.: Изд-во «Аспект Пресс», 2004. — 346 с.